

OSOBNÝ FOND VLADIMÍRA BALLA V ZBIERKACH HISTORICKÉHO MÚZEA SNM V BRATISLAVE

PAVOL VALACHOVIČ

VALACHOVIČ, P.: Personal Funds of Vladimír Ballo in Collection of Historical Museum SNM in Bratislava. *Vojenská história*, 6, 3-4, 2002, pp 149 – 154, Bratislava.

The author, on the basis of heritage of Slovak Vladimír Ballo who fought in 12th Czechoslovakian Rifle Regiment of Milan Rastislav Štefánik during the First World War, has profiled the personality of Russian legionary – Slovak. Purposely built collection of V. Ballo is oriented to the First World War and Czechoslovakian foreign resistance movement. Apart from previously mentioned items the collection includes a lot of pictures, photos, journal materials, correspondence a materials relating to the personalities of M. R. Štefánik, M. Janin, F. Čatloš and others. However also some of the three-dimensional objects – medals, awards, badges and weapons etc. – have own informative value from the point of view of Slovak military history.

Military History. The First World War. Slovaks in Russian legions.

V predchádzajúcom ročníku Zborníka SNM – História¹ sme písali o písomnej pozostalosti jedného z významných predstaviteľov slovenských legionárov v Rusku Martina Oriška. Chceli sme sprístupniť jeho písomnú pozostalosť, ktorú získalo HM SNM už v roku 1967 a upozorniť na skutočnosť, že aj v mnohých slovenských múzeách sa nachádzajú, alebo by sa mohli nachádzať, pomerne významné, ale neznáme dokumenty a materiály k vojenským dejinám Slovenska 20. storočia.

Medzitým Pavel Vimmer publikoval príspevok o osobných archívnych fondoch vo vojenských archívoch,² v ktorom poukázal na skutočnosť, že vo Vojenskom historickom archíve v Trnave sa nachádza prakticky jediný písomný fond významnej vojenskej osobnosti, Ferdinanda Čatloša, a „ďalšie tri celky, ktoré by sa dali klasifikovať ako osobné fondy“.³ Autor chcel svojím príspevkom upozorniť na skutočnosť, že takéto fondy sa v minulosti budovali len na štátnej úrovni a predpokladá, že viaceré osobné fondy vojenských osobností so vzťahom k Slovensku sa dodnes nachádzajú vo Vojenskom historickom archíve v Prahe.⁴

Vo svojom prvom, už spomenutom príspevku som neúmyselne naznačil, že vo viacerých slovenských múzeách sa môžu nachádzať bohaté materiály – písomného (a teda archívneho), ako aj muzeálneho charakteru, ktoré sa vzťahujú k mnohým vojenským osobnostiam Slovenska. Vyplyva to zo skutočnosti, že múzeá v širokom rozsahu dokumentovali a dokumentujú politický, hospodársky, sociálny a kultúrny život na Slovensku, a hoci sa zameriavajú predovšetkým na trojrozmerný materiál, často s uniformami, vyznamenaniami, zbraňami, získali do svojich zbierok aj písomné materiály vojenských osobností. Medzi týmito písomnými materiálmi prevažujú predovšetkým rôzne doklady (najmä dekréty k vyznamenaniam), doklady osobného charakteru (rodné listy, preukazy), zriedkavejšie aj písomnosti osobného charakteru (korešpondencia, pokusy o náčrt spomienok a pod.)

¹VALACHOVIČ, P.: Písomná pozostalosť Martina Oriška v zbierkach SNM – Historického múzea. In: Zborník Slovenského národného múzea 94 – História 40. Bratislava 2000, s. 87 – 93.

²VIMMER, P.: Osobné archívne fondy vo vojenských archívoch. In: *Vojenská história*, roč. 5, 2001, č. 1, s. 104 – 106.

³Tamže, s. 104.

⁴Tamže, s. 106.

Už publikovaná a spomínaná písomná pozostalosť Martina Oriška ukázala, že v niektorých prípadoch sa v zbierkových fondoch môžu nachádzať aj zámerné budované rozsiahlejšie fondy, ktoré sú dodnes prakticky neznáme.

Preto v dnešnom príspevku chceme písať o ďalšom osobnom fonde, ktorý sa nachádza v Historickom múzeu SNM, o fonde Vladimíra Balla, ktorého zloženie, charakter i okolnosti vzniku nasvedčujú tomu, že takéto úmyselne budované fondy vznikali v období medzi dvoma vojnami aj na Slovensku v pomerne širokom rozsahu, len ich zbieranie a zachovanie zaostáva za situáciou v Českej republike.

Vladimír Ballo⁵ sa narodil 17. januára 1897 v Liptovskom Mikuláši. Tam vychodil základnú školu, stredoškolské štúdiá absolvoval a maturoval na vyššej obchodnej škole v Kežmarku. Pre finančné problémy nemohol pokračovať vo vysokoškolských štúdiách, takže sa vzdelával sám, naučil sa predovšetkým reči (ovládal maďarčinu, nemčinu, ruštinu a francúzštinu).

Po štúdiu začal pracovať v Sporiteľni liptovskomikuláškovej, ale už v septembri 1915 musel narukovať. Nevieme presnejšie opísať vojenskú anabázu Vladimíra Balla, pretože sa nám nepodarilo o nej získať podrobnejšie údaje. Zo spracúvaných materiálov vieme, že Vladimír Ballo dosiahol hodnosť čatára (s najväčšou pravdepodobnosťou bol vo vojenskej jednotke, v ktorej pôsobili napr. Rudolf Viest a Ferdinand Čatloš). Po návrate do novovzniknutej Československej republiky získal hodnosť kapitána československej armády,⁶ ale čoskoro sa vrátil do civilných služieb a pôsobil aj naďalej ako bankový úradník. V bankových inštitúciách pracoval už v roku 1920, keď demobilizoval. Pôsobil v Bratislave, v Prahe (v r. 1922 bol úradníkom Legiobanky), v Parkani a Šali (od r. 1925 bol riaditeľom hontianskej ľudovej banky) a Nových Zámkoch (od r. 1934 pôsobil ako riaditeľ Slovenskej všeobecnej úverovej banky).

Počas druhej svetovej vojny pracoval v Brezne nad Hronom, kde ho zastihlo Slovenské národné povstanie. Aktívne sa zapojil do bojov a po skončení vojny pracoval od roku 1947 v Tatrabanke v Martine a po reorganizácii československého bankovníctva pracoval v Československej štátnej banke až do odchodu do dôchodku v roku 1958.

V roku 1926 sa oženil s Vierou Hrdličkovou, dcérou bratislavského univerzitného profesora, s ktorou sa až na dôchodku, v roku 1965, presťahoval do Bratislavy. Zomrel 11. decembra 1966 v Bratislave.

Vladimír Ballo veľa cestoval, navštívil mnohé krajiny v západnej Európe, Ázii, Afrike. Ferdinand Čatloš upozorňuje, že už počas svojich ciest zbieral rozličný materiál, predovšetkým filatelistický a numizmatický, pričom si uchovával aj dokumentačný materiál zo svojich ciest (ten sa však v zbierkach HM – SNM z tohto obdobia nezachoval). F. Čatloš takisto uvádza, že si V. Balla písal spomienkové zápisky, ale ani tieto sa v osobnom fonde v múzeu nenachádzajú. Podobne sa v osobnom fonde V. Balla nenachádzajú ani jeho podrobné denníkové záznamy, o ktorých píše v liste Ferdinandovi Čatlošovi z 3. 4. 1966.⁷

Osobný fond Vladimíra Balla je – čo sa týka počtu jednotlivých predmetov, ale aj typu predmetov – oveľa rozsiahlejší, ako osobný fond Martina Oriška. Obsahuje celkom 929 položiek, ktoré možno rozdeliť do niekoľkých skupín.⁸

⁵Osobnosť Vladimíra Balla naše encyklopedické príručky nezachytili. Nenachádza sa ani v Slovenskom biografickom slovníku, ani v Encyklopédii Slovenska. Základné údaje o jeho živote čerpáme z materiálu, ktorý o ňom napísal F. Čatloš a nachádza sa vo fonde Historického múzea SNM v Bratislave pod názvom „Orientačný text k dokladom“, inv. č. V 13 417, s. 45 – 46. Tento materiál je datovaný „V Martine 14. marca 1968“ a podpísaný je F. Čatloš.

⁶V 12 387 – Menovací dekrét Ministerstva národnej obrany.

⁷V 13 433 – z týchto denníkových záznamov čítal akémusi plukovníkovi – jeho meno pravdepodobne Čatloš alebo J. Zeman zatreľ tak, že sa nedá prečítať – ktorý sa zaujímal o pôsobenie čs. légii v Rusku a chystal sa o nich písať. U V. Ballu strávil 6 hodín prezeraním a študovaním jeho súkromnej zbierky.

⁸V prírastkových a inventárnych denníkoch HM SNM sú spracované pod prírastkovými číslami: H 528/67-542/67, 807/-833/67, 952-960/67, 388/69-392/69 a pod inventárnymi číslami V 12 029-13 391 a 13 443-14 110.

Hneď na úvod sa v zbierkach nachádza album fotografií „12. streleckého pluku ruských légii na Sibíri v 1. svetovej vojne“ s 87 fotografiami. V našich múzeách sa nachádza veľa takýchto albumov a fotografií, väčšinou sú však „anonymné“ – chýba presnejší opis toho, čo zobrazujú, aké osoby sa na nich nachádzajú, prípadne z akej oblasti pochádzajú. V tomto smere je Ballov album kvalitne spracovaný, každá fotografia je presne označená a popísaná, takže ich možno oveľa adresnejšie použiť ako historický prameň. Na fotografiách je zachytený každodenný život príslušníkov pluku (bežné činnosti i slávnostné chvíle), jednotlivých jeho súčastí (telegrafisti, kuchári, hudba), významné osobnosti,⁹ ale aj zábery z krajiny, ktorou sa pluk prepravoval domov (Vladivostok, Mandžusko, pobyt na lodi Logan, na ktorej sa prepravovali príslušníci jednotky domov).

Druhý album¹⁰ obsahuje ďalších 100 fotografií zo života československých légii v Rusku. V tomto prípade je na fotografiách zachytený širší pohľad na čs. légie a na život aj ďalších jednotiek (napr. 7. strelecký pluk, 1. čs. strelecký záložný pluk), ako aj spojeneckých vojsk na Ďalekom východe (napr. príchod japonských, francúzskych a amerických jednotiek do Vladivostoku), portréty najvyšších predstaviteľov čs. légii (T. G. Masaryk, M. R. Štefánik, J. Syrový) i fotografie z každodenného života ruského obyvateľstva.

Na fotografické albumy nadväzuje súbor časopisov vydávaných pre československé légie počas ich pobytu v Rusku. Nie sú to kompletne ročníky, ani ucelené rady, ale predsa len s časopismi, ktoré sa nachádzajú v iných fondoch Historického múzea SNM tvoria veľmi zaujímavý súbor a vzájomne sa tieto menšie zbierky dopĺňajú. Medzi periodikami sa nachádzajú *Československý válečný zpravodaj* (z roku 1919), *Slovenské hlasy*, *Československý vojak*, *Denník československého tábora Slovákov v Irkutsku*, *Československé besedy*, *Československý denník*, satirické časopisy *Rarášek*, *Veselá dvanáctka*, *Houpačky a Svistok*, ale aj nemecký *Heimat*, rusky písané časopisy *Naš put'*, *Russkoje slovo*, *Znamja borby*, *Velikaja Rus*, maďarsky písaný *Magyar honfitárs*.

Z cesty domov si V. Balla priniesol aj rozličné časopisy z krajín, ktorými légie prechádzali: *Journal de Pékin*, *Malaga Tribune*, *The Statesman*.

Všetky tieto časopisy dokumentujú jednak záujem Vladimíra Balla o dianie v československých légiiach, ale aj neskoršie úsilie získať a zozbierať pamiatky na boj československých légii.

Do svojej „legionárskej zbierky“ zaradil Vladimír Balla noviny a časopisy aj v neskoršom období. Zbieral noviny (*Pestrý týden*) a robil si výstrižkovú zbierku článkov, ktoré sa týkali legionárskej minulosti, či už sa to týkalo priamo jeho alebo legionárskeho vojska. Takisto si robil výstrižky k niektorým témam, ktoré ho osobne zaujímali, alebo ktoré súviseli s jeho publikačnou činnosťou. Jeho záber bol skutočne pomerne rozsiahly.

Medzi písomnými dokumentmi sa nachádzajú aj fragmenty dokumentov jednotlivých stupňov riadenia československých légii – rôzne rozkazy, príkazy a iné dokumenty, ktoré sa dotýkali priamo (poručíka) Vladimíra Balla, podpísané vysokými funkcionármi – Rudolfom Viestom, F. V. Krejčím, gen. Iljiševom.

Medzi touto skupinou predmetov sa nachádzajú aj rôzne tlačoviny, vydané pri rôznych príležitostiach, počnúc letákmi vítajúcimi príchod československých légii do vlasti, cez príhovory predstaviteľov štátu (T. G. Masaryk, E. Beneš) až po brožúrky vydávané v období po 1. svetovej vojne.

Mimoriadne zaujímavý je súbor listov a materiálov týkajúcich sa francúzskeho generála Maurica Janina.¹¹ Vzťah medzi M. Janinom a Vladimírom Ballom vznikol ešte počas 1. svetovej vojny, podľa svedectva Ferdinanda Čatloša sa V. Ballo stal jedným z najobľúbenejších

⁹Napr. na fotografii č. 20 sú dôstojníci pluku Klimo, Gakš, Gacek, Hambálek, Kustra, Hájek, Čapek, Viest, Manica, Čatloš.

¹⁰V 12 193.

¹¹V 13 443-14 016.

Slovákov generála Janina.¹² Vzťah medzi Ballom a francúzskym generálom Janinom trval i po 1. svetovej vojne až do generálovej smrti. Spočiatku sa obsah korešpondencie týkal vzťahu M. Janina k M. R. Štefánikovi. Vladimír Ballo totiž reagoval na niektoré state v knihe *Budování státu od Ferdinanda Peroutku*, v ktorej sa – podľa Ballových predstáv – autor nepresne, resp. skresľujúco vyjadroval o M. R. Štefánikovi. Obrátil sa preto na generála Janina, aby napísal svoje názory a spomienky na pôsobenie M. R. Štefánika počas 1. svetovej vojny a na jeho význam pre budovanie Československej republiky. Medzi písomnými materiálmi sa tak nachádzajú spomienky M. Janina na svoje pôsobenie počas 1. svetovej vojny (8 strán), francúzsky text „Štefánikova smrť“ (9 strán) a napokon koncept príspevku s nadpisom „Válečný druh Štefánik – generál Maurice Janin“ (3 strany) a obsiahlejší strojepis M. Janina „Obhajoba M. R. Štefánika před Peroutkom“ (13 strán).¹³ Vzťahu Janin – Štefánik sa potom týka aj niekoľko výstrižkov z novin a časopisov, najmä z roku 1934, kedy sa pripomínalo výročie Štefánikovej tragickej smrti.¹⁴

Neskôr sa tento vzájomný vzťah prehĺbil a Vladimír Ballo sa dokonca angažoval za to, aby po gen. Janinovi pomenovali niektorú ulicu alebo námestie, prípadne, aby pomenovali 6. Hanácky pluk menom gen. Janina.¹⁵ Vzájomná korešpondencia zahŕňa roky 1933 – 1946.¹⁶ Nasledovalo ešte oznámenie o smrti generála Janina, ktoré V. Ballovi poslal generálov syn René Janin a kondolenčný list synovi gen. Janina. V. Ballo si zhromaždil aj výstrižky (vlastných i cudzích príspevkov) k výročiu M. Janina, resp. články, pripomínajúce jeho smrť.

Vladimíra Balla viazali ku generálovi Janinovi aj úzke osobné vzťahy, dokonca tak, že počas druhej svetovej vojny sa obrátil na Ferdinanda Čatloša, aby intervenoval u Nemcov a vymohol prepustenie Janinovho syna z nemeckého zajatia.¹⁷ Vtedajší minister obrany však nezakročil, pretože údajne takéto intervencie spôsobovali, že sa potom k podobným prominentným zajatcom Nemci správali tvrdšie.

Súčasťou materiálu, viažuceho sa ku generálovi Janinovi, sú aj fotografie, ktoré zvečnili francúzskeho dôstojníka počas jeho pobytu v Rusku – v sprievode generála Prchalu, generála Joffreho (dokonca s jeho osobným venovaním).

Poslednú skupinu písomných materiálov predstavuje korešpondencia medzi Vladimírom Ballom a Ferdinandom Čatlošom. Obaja sa poznali počas svojho pôsobenia v československých légiách a hoci sa ich cesty po 1. svetovej vojne rozišli, udržiavali úzke kontakty aspoň pomocou korešpondencie až do Ballovej smrti.

Spoločným záujmom Vladimíra Balla i Ferdinanda Čatloša bolo úsilie očistiť legionárov z ohovárania a nespravodlivého hodnotenia (najmä po roku 1948) a snaha zmeniť alebo aspoň napraviť pokrivený obraz o činnosti legionárov, ako ho budoval najmä L. Holotík a Ján Kvasnička.¹⁸ Z korešpondencie z 50. a 60. rokov vyplýva, že Balla, Čatloš, prípadne i ďalší bývalí legionári¹⁹

¹²V 13 417.

¹³V 14 010, V 14 079.

¹⁴V 14 081-14 105.

¹⁵S takýmto návrhom sa V. Ballo obrátil aj na prezidenta Československej republiky, na čo mu odpovedal gen. Bláha, prednosta vojenskej kancelárie prezidenta republiky – V 14 066: list z 8. 6. 1937. Podobne písal aj Ferdinandovi Čatlošovi v liste z 3. 9. 1937. V. Ballo sa pohoršoval nad tým, že o premenovaní spomínaného pluku nikto nič nevie – alebo nechce vedieť.

¹⁶Posledný list gen. Janina Vladimírovi Ballovi je datovaný 28. 1. 1946 – V 14 009.

¹⁷HM SNM V 13 417, F. Čatloš: Vysvetlenie osobných vzťahov, s. 40.

¹⁸V 13 429: V liste Ferdinandovi Čatlošovi z 26. 1. 1966 V. Ballo priamo označil Kvasničkovu prácu za „vedecký“ pamflet práve na základe Čatlošových informácií. Podobne sa vyjadril aj v liste zo 7. 3. 1966 – V 13 431. Pod signatúrou V 13 423 sa nachádza v HM SNM 25-stranový materiál: F. Čatloš: O knižke J. Kvasničku „Čs. légie v Rusku 1917 – 1920, v ktorom autor kritizuje Kvasničkove tvrdenia a snaží sa ich aspoň čiastočne napraviť alebo podať v inom svetle.

¹⁹Napr. plukovník Škultéty – List z 22. a 23. 3. 1966 Ferdinanda Čatloša – V 14 077, V 14 078, Ján Tvarožek, Mikuláš Gacek – V 13 427 – List Ferdinanda Čatloša V. Ballovi z 28. 8. 1965.

si vymieňali informácie o pôsobení československých légií v Rusku, upozorňovali sa navzájom na publikácie, ktoré o československých légiách písali,²⁰ dokonca si vymieňali niektoré archívne materiály, ktoré vlastnili. V určitých prípadoch poskytovali svoje „súkromné archívy“ aj iným záujemcom, hoci si uvedomovali, že objektívny obraz o československých légiách v Rusku, keď sa v daných podmienkach nemohlo o nich pravdivo písať, bude možné len veľmi ťažko podať.²¹

Korešpondencia obsahuje aj súkromné listy z obdobia, keď sa Vladimír Ballo presťahoval z Martina do Bratislavy a s Ferdinandom Čatlošom si písali o rodinných a zdravotných problémoch. Z nich možno vyčítať o veľmi úzkych rodinných a priateľských vzťahoch, ako aj o ich neutíchajúcom úsilí o realistickejší obraz legionárskej minulosti.

Ballova pomerne bohatá zbierka písomných materiálov sa do zbierok Slovenského národného múzea nedostala celá, pretože ešte za svojho života jej časť venoval Matici slovenskej v Martine. Išlo o zbierku brožúr *Čsl. denníka* a *Slovenských hlasov*, ako aj Daxnerov *Spevníček z tábora*.²²

Podobne sa do zbierok SNM nedostal aj ďalší z Ballových pozoruhodných projektov. Po návrate do vlasti sa rozhodol dokumentovať český a slovenský odboj počas prvej svetovej vojny aj tak, že chcel zhromaždiť podpisy významných politických osobností, ktoré sa zúčastnili v odboji, v podobe akejsi kartotéky. Bola určená pre jeho syna a jej cieľom bolo zhromaždiť podpisy vynikajúcich osobností nielen domáceho, ale aj zahraničného pôvodu. Vo svojej zbierke mal napr. podpisy T. G. Masaryka, E. Beneša, Dr. Osuského,²³ a ako vzácný unikát, podpis M. R. Štefánika. Túto zbierku neustále rozširoval a písomne sa obracal na ďalšie významné osobnosti, aby mu poslali svoj autogram.²⁴ O takejto Ballovej zbierke sa zmieňuje aj Ferdinand Čatloš vo svojich doplnkových komentároch k Ballovým dokumentom.²⁵ Podobne sa v Ballovej korešpondencii zachoval dopis majora Lukasa, náčelníka štábu MNO z 19. 1. 1936, v ktorom píše, že (nemenovaný) generál posielal Ballovi svoj podpis do jeho zbierky.²⁶

TROJROZMERNÉ PREDMETY

Osobný fond Vladimíra Balla odlišuje od fondu Martina Oríška predovšetkým súbor trojrozmerných (muzeálnych) predmetov.

Prvú skupinu predstavujú rôzne spomienkové predmety, ktoré si V. Balla priniesol z cesty z Ďalekého východu do vlasti. Sú to predovšetkým porcelánové čínske sošky sediaceho Budhu (4 ks), porcelánová dózička a vázičky. Do tejto skupiny predmetov môžeme zaradiť aj zošit s päťdesiatimi kresbami.²⁷

Jadro trojrozmerných predmetov však predstavujú osobné predmety Vladimíra Balla z obdobia jeho vojenského pôsobenia. Jednak je to jeho osobná zbraň – šabl'a,²⁸ jednak vyzname-

²⁰V 13 429 a V 13 431.

²¹Napr. V 13 432 – List V. Ballu Ferdinandovi Čatlošovi z 24. 3. 1966, V 13 433 – List z 3. 4. 1966.

²²V 13 433 – List Ferdinandovi Čatlošovi z 3. 4. 1966.

²³V 14 042 – List z 29. 1. 1934 – Dr. Morávek z ministerstva zahraničných vecí navštívil v Paríži veľvyslanca Osuského s Ballovým listom a priviezol mu z Paríža aj Osuského autogram.

²⁴V 14 060 – List z 9. mája 1934, adresovaný „Vysokovážený pán minister“ (ale z kópie listu nie je jasné, ktorému konkrétne).

²⁵V 13 417.

²⁶V 14 038.

²⁷V 12 361.

²⁸V 12 144 – 12 145, je to tradičný typ kozáckej šable, určenej pre dôstojníkov, na čepeli s gravírovanou iniciálou N = Nikolaj (Mikuláš).

nania²⁹ a rôzne vojenské odznaky.³⁰ Sú to časté a bežné vojenské odznaky z obdobia prvej svetovej vojny i z medzivojnového obdobia, ktoré zbieral V. Balla zámerné. Hoci J. Zeman označil Vladimíra Balla trochu nadnesene ako „zberateľ a pamiatok na čl. légie v Rusku“,³¹ predsa len vidíme určitý zámer V. Balla vybudovať pre seba, prípadne pre svojich najbližších rodinných príslušníkov akýsi súbor spomienkových predmetov na prežité vojenské udalosti. Nie je to rozsiahla a typologicky rôznorodá zbierka, pretože v nej chýbajú napr. uniformy a iné predmety muzeálneho charakteru, ale predsa len dokumentuje určité snahy a ciele Vladimíra Balla vytvoriť si zbierku predmetov, ktorá by jemu osobne, prípadne jeho synovi pripomínala dôležité roky z jeho života.

Z tejto poslednej vety by sme mohli vychádzať i pri hodnotení celkového charakteru publikovaného fondu Vladimíra Balla. Po prvej svetovej vojne sa rozvinulo široké úsilie budovať aj na štátnej úrovni zbierky, dokumentujúce česko-slovenský odboj, ktorý vyústil do vzniku Československej republiky. Táto myšlienka našla odozvu i v tom, že mnohí účastníci odovzdávali spomienkové predmety do múzeí, kde sa im niekedy venovala aj primeraná pozornosť alebo si budovali akési „domáce minimúzeá“. Z nich sa len časť dostala neskôr do našich múzeí, kde dodnes ležia (niekedy nepovšimnuté). Zbierka Vladimíra Balla mala to šťastie, že sa o nej dozvedel Ján Zeman v Slovenskom národnom múzeu a vyvinul úsilie, aby ju získal. Dnešné spracovanie snád' prispeje skromnou mierou k detailnejšiemu poznaniu niektorých historických udalostí spred takmer sto rokov. V každom prípade je však tento osobný fond zaujímavým dokladom uvedomovania si samého seba vo víre historických udalostí a snaha chrániť si osobné spomienky na závažné svetové udalosti formou – hoci malej – predsa len zámerné budovanej zbierky.

²⁹V 12 148 – 12 150, je to Československý vojnový kríž 1918, francúzska medaila Grande guerre 1914 – 1918 a taliansky vojnový kríž Merito di guerra.

³⁰V 12 151 – V 12 190.

³¹Inventár č. 32, s. 13 a.